

JURAJ BALIĆ

RATNO ISKUSTVO OTOČKIH KRAJIŠNIKA 1859. GODINE**

Juraj Balić
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
HR 10000 Zagreb
jura.balic@gmail.com

UDK: 94(497.5)"19"
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2022-07-01

U sklopu austrijskih oružanih snaga krajišnici su uživali višestoljetnu reputaciju kao kvalitetni i odani vojnici. Taj ugled trebali su još jednom potvrditi 1859. godine kada je izbio Austrijsko-sardinijski rat ili Drugi rat za talijansko ujedinjenje. Pažnja ovoga rada usredotočena je upravo na ulogu jedne konkretne skupine krajišnika – pripadnika Otočke krajiške pukovnije br. 2 – u ovome sukobu. Na temelju raznovrsne izvorne građe rekonstruirao se ratni put otočkih krajišnika kako bi se dočaralo njihovo ratno iskustvo, kao i pobliže razmotrilo pitanje njihove pouzdanosti i učinkovitosti kao vojnika u službi habsburškog vladara.

Cljučne riječi: Austrijsko-sardinijski rat, Vojna krajina, Otočka pukovnija, 19. stoljeće, vojna povijest

Uvod

Hrvatska vojna i ratna povijest nudi obilje mogućnosti za istraživanje raznih tema. To se osobito odnosi na područje Hrvatsko-slavonske vojne krajine, odnosno na krajišnike s toga prostora koji su se kao vojnici u službi habsburških vladara kroz više stoljeća istaknuli, ne samo u borbama protiv Osmanlija, već i drugih habsburških neprijatelja. U 18. stoljeću krajišnici se učestalije počinju koristiti na udaljenijim europskim bojištima, a taj trend nastavio se i u 19. stoljeću. Jedno od čestih mjesta gdje su se krajiški vojnici upućivali bio je Apeninski poluotok gdje su sredinom 19. stoljeća austrijske vojne snage nastojale spriječiti

* Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom "Mapiranje parlamentarnih izbora 1848. – 1918. u Hrvatskoj" (IP-2019-04-5148 MAPPAR).

** Rad je nastao na temelju izlaganja pod naslovom "Pitanje krajiške odanosti u ratu 1859. godine" na *Znanstvenom kolokviju u povodu 150. godina izdavanja Senja iz Vojne krajine* održanom u Senju 26. studenog 2021. godine

sardinijske pokušaje da se domognu lombardijskog teritorija. U pogledu krajiške prisutnosti i uloge na ovome bojištu, historiografija je prilično skromna, pri čemu je određena pažnja ipak bila posvećena krajiškom sudjelovanju u ratnim zbivanjima 1848. i 1849. godine,¹ ali je zato uloga krajišnika u Austrijsko-sardinijskom ratu 1859. godine gotovo potpuno zanemarena. Spominje se tek kritika pod kojom su se krajišnici našli zbog ravnodušnosti i nevoljnosti izlaganju ratnim opasnostima. Ta slaba borbena učinkovitost, objašnjena djelomično kao posljedica njihove zastarjelosti kao vrste vojnika u kontekstu evolucije ratovanja, a djelomično kao posljedica jačanja nacionalnih osjećaja u njihovim redovima,² odmah po završetku rata potaknula je pitanje o pouzdanosti krajišnika i opravdanosti postojanja Vojne krajine.³

Upravo te tvrdnje poslužile su kao poticaj za detaljnije istraživanje krajiškog sudjelovanja u navedenom ratu i preispitivanje njihovog doprinosa. Već sami uvid u sadržaj fondova državnih arhiva u Beču i Zagrebu razotkrio je postojanje pravog bogatstva dokumenata koji omogućavaju temeljitu rekonstrukciju ratnog puta krajišnika u Austrijsko-sardinijskom ratu. Prva faza istraživanja u tome je smislu bila posvećena sudjelovanju pripadnika Ličke i Ogulinske pukovnije, a ovaj rad predstavlja nadopunu ili nastavak toga procesa te je u tome smislu usredotočen na ratno iskustvo krajišnika Otočke pukovnije. Osim preispitivanja tvrdnji o slabijoj borbenoj učinkovitosti krajišnika, na primjeru Otočana nastoje se rasvijetliti i neke druge karakteristike vezane uz sami vojnički život toga vremena. Svaka krajiška skupina je specifična na svoj način pa tako i ratno iskustvo ove skupine predstavlja zasebnu studiju. Primjerice, Otočani, uz pripadnike 2. banske pukovnije, ističu se kao jedine skupine koje su sudjelovale u obje velike bitke koje su obilježile ovaj rat – bitke kod Magente (4. lipnja 1859.) i bitke kod Solferina (24. lipnja 1859.).⁴

Pri rekonstrukciji ratnog puta otočkih krajišnika kao glavni oslonac poslužila je izvorna građa razne vrste, a relevantna literatura tek kao pomagalo za nadopunjavanje određenih praznina. Među jednim od najvažnijih izvora

¹ O sudjelovanju krajišnika u borbama na Apeninskom poluotoku 1848. i 1849. godine vidi: Ž. HOLJEVAC, 2012, 165–178; F. VANIČEK, 1875, 179–201.

² G. E. ROTHENBERG, 1976, 59; G. E. ROTHENBERG, 1966, 161–163.

³ M. VALENTIĆ, 1981, 39.

⁴ "Armee-Nachrichten", *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 30. 7. 1859., 504, Anno Historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften, mrežno izdanje, <https://anno.onb.ac.at/>. Napomena: sve korištene onodobne austrijske novine nalaze se na istoj poveznici (<https://anno.onb.ac.at/>), pa se ona neće navoditi pri svakom sljedećem referiranju na njih. Pristupi tim tiskovinama ostvareni su 29. srpnja 2021. godine.

svakako su ratna izvješća (*Feld Akten*) koja se nalaze u bečkom Ratnom arhivu (*Kriegsarchiv*). Osim toga, razni podatci su crpljeni iz mjesečnih iskaza (*Standes Tabellen*) Otočke pukovnije pohranjenih u Državnom arhivu u Zagrebu. Nadalje, korištene su i informacije iz suvremenih austrijskih novina koje su pozorno pratile i izvještavale o ratnim događanjima, često prenoseći vijesti iz samih ratnih izvješća ili drugih izvora vojne provenijencije. Naposljetku, još jedan vrijedan izvor nalazi se u Zbirci rukopisa Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Riječ je o neobjavljenom 3. svesku *Povijesti Otočke pukovnije*, anonimnog autora koji je nastavio ondje gdje završava istoimeno djelo otočkog upravnog satnika Franza Bacha objavljeno 1854 godine.

Otočka pukovnija u pedesetim godinama XIX. stoljeća

Krajišnici s područja Hrvatsko-slavonske vojne krajine, pa tako i Otočani, iskazali su se u vrijeme revolucionarnih događanja 1848. i 1849. godine požrtvovnim angažmanom na raznim bojištima doprinijevši tako očuvanju cjelovitosti i opstojnosti Austrijskoga Carstva.⁵ Nagrada za njihovo sudjelovanje očitovala se u brojnim odlikovanjima dodijeljenim pojedincima koji su se posebno iskazali na bojnopolju te u promjenama u krajiškom sustavu koje su nastupile nakon donošenja Temeljenog krajiškog zakona 7. svibnja 1850. godine. Tim zakonskim aktom naznačena je preobrazba vojno-lenskog sustava i početak provođenja modernizacije na krajiškom području iako je vojni karakter zadržan. Krajiški posjedi od tada postaju puno i nasljedno vlasništvo krajišnika, odnosno krajiških zadruga, a ukinute su i restrikcije za bavljenjem obrtom, trgovinom, umjetnošću i znanošću, naravno, uz uvjet da se time ne dovede u pitanje funkcioniranje vojno-krajiškog sustava. Također, ukinula se obveza državne rabote, odnosno radne dužnosti za neunovačene krajišnike, ali zadržala se općinska rabota namijenjena održavanju krajiške infrastrukture na lokalnoj razini.⁶

Novi zakon donosi i promjene u vojnom aspektu krajiškog života. Određeno rasterećivanje vojnom službom očitovalo se u novoj normi prema kojoj je od sada najniža dob za muškarce koji su podlijegali vojnoj obvezi bila povišena sa 16. na 20. godinu, dok je najviša i dalje zadržala na 60. godini. Ukida se službeni konstitutiv u godišnjem iznosu od 12 forinti za svakog unovačenog krajišnika, izvorno zamišljen kao pripomoć za nabavu kućne uniforme i opskrbe

⁵ Detaljan opis sudjelovanja otočkih krajišnika u ratnim događanjima 1848. i 1849. godine donosi Franz Bach. Vidi: F. BACH, 2010, 204–272.

⁶ Ž. HOLJEVAC, 2012, 96–97; G. E. ROTHENBERG, 1966, 157–158.

krajišnika tijekom izvršavanja kordonske službe. Država od sada preuzima potpunu brigu za osiguravanje vojne uniforme, oružja, opreme i municije.⁷

Konkretno na primjeru Otočke pukovnije može se vidjeti način na koji su krajišnici bili novačeni prema dobnim skupinama. Od obveze vojne službe bili su izuzeti poglavari kućnih zadruga, a u slučaju da su dva muška člana jedne zadruge bila već unovačena, još jedan član imao je pravo na izuzeće. U samoj praksi 1853. godine dva bojna bataljuna, namijenjena za odlazak na bojište u slučaju rata, bila su popunjena muškarcima u dobi između 20 i 27 godina starosti, a treći, pričuvni bataljun popunjavali su oni između 28 i 32 godina starosti. Stoga, svi muškarci stariji od 33 godine bili su oslobođeni vojne obveze i mogli su se posvetiti gospodarskim poslovima.⁸

Iako je vojna služba otežavala provođenje procesa modernizacije i gospodarskog razvoja krajiškog prostora, čini se da je upravo postojanje vojno-krajiškog sustava donosilo određene gospodarske beneficije ovdašnjem stanovništvu. Neke od njih odnose se na niže carine za određenu robu i povoljne cijene za nabavu soli.⁹ No, daleko važnija bila je državna pripomoć u vrijeme nerodice i gladi. Primjerice, zimi 1851. i 1852. Brloška satnija ostala je bez krmiva zbog slabe žetve i tako izgubila jako puno stoke pa je bila prisiljena potražiti erarsku pomoć. Odobreno joj je 3.000 forinti iz pukovnijske proventne blagajne, od čega su veći dio nadoknadili kroz plaćene radove ili izvlačenje ogrjeva.¹⁰ Godine 1852. strašna glad vladala je u selima Nebljusi i Kruge na području Bjelopoljske satnije jer od svibnja do rujna na polja nije pala ni kap kiše. Ta su sela dobila državnu potporu u sjemenu žita i novcu, naravno, uz obvezu povrata.¹¹ Postojali su čak i slučajevi da su otočki krajišnici bili oprošteni dužnosti povrata posuđenih sredstava. Krajem 1848. godine car Franjo Josip I. (1848. – 1916.) odlučio je da se Otočkoj pukovnji oprosti znatan dug u iznosu od 352.024 forinte i 6 1/8 krajcara.¹² Na taj čin car je nesumnjivo bio potaknut

⁷ Usp. Ž. HOLJEVAC, 2016, 428; Ž. HOLJEVAC, 2012, 96; G. E. ROTHENBERG, 1966, 158. Prema Bachu, gornja dobná granica iznosila je 50 godina. (Usp. F. BACH, 2010, 194)

⁸ F. BACH, 2010, 165.

⁹ Prema carskom patentu od 16. studenog 1851. i banskoj naredbi od 26. siječnja 1852. u Vojnoj su krajini uvedene nove carinske tarife, ali krajišnici su oslobođeni carine na nabavu vina i ostale robe za vlastite potrebe. Još 1848. krajišnicima je snižena cijena crne soli po centu na 2 forinte i 7 krajcara, a odredbom iz 1852. po toj cijeni jedna osoba je mogla nabaviti do 15 funti soli. (F. BACH, 2010, 184) Jedna funta (*Pfund*) iznosila je 560,012 grama, a jedan cent (*Zentner*) 56,001 kilograma. (A. BUCZYNSKI, 1997, 331)

¹⁰ F. BACH, 2010, 277.

¹¹ F. BACH, 2010, 278.

¹² F. BACH, 2010, 278.

zahvalnošću zbog vojnog doprinosa otočkih krajišnika u borbi za očuvanje habsburške dinastije i monarhije.

Nakon rata protiv revolucionarnih snaga 1848. i 1849. godine, Austrijsko Carstvo sljedećih deset godina nije bilo uključeno u ratne sukobe, iako je neprestano postojala prijetnja o izbijanju sukoba s nekom od europskih velesila. Primjerice, 1850. javila se mogućnost izbijanja rata s Kraljevinom Pruskom, zbog čega su krajiške snage mobilizirane, između ostalog i otočki krajišnici.¹³ Tri godine nakon toga izbili su nemiri u susjednoj osmanskoj Bosni, zbog čega se na hrvatskom području počela mobilizirati vojska. Vrhovno zapovjedništvo nad tom vojskom koja je trebala brojati 50 000 vojnika, većim dijelom krajišnika, povjereno je hrvatskom banu Josipu grofu Jelačiću Bužimskom (1848. – 1859.). Budući da je Crna Gora pružala potporu bosanskim pobunjenicima, Visoka Porta je zaprijetila invazijom na njezin teritorij. U slučaju takvog razvoja događaja, Jelačiću je bilo naređeno da upadne na bosanski teritorij i zaštititi tamošnje kršćansko stanovništvo. Na kraju su Osmanlije pristali na austrijske zahtjeve i povukli svoje trupe iz Crne Gore čime je još jedan potencijalni rat izbjegnuto.¹⁴

Dana 10. studenog 1854. otočkom 2. bojnom bataljunu naređeno je da se zaputi prema Galiciji gdje se trebao pridružiti austrijskoj IV. vojsci (*Armee*). Taj čin bio je povezan s mogućim austrijskim uključivanjem u Krimski rat (1853. – 1856.) u koji su već tada bila uključene vodeće europske sile. Od siječnja do srpnja 1855. Otočani su bili smješteni u mjestu Dobromyl i njegovoj okolici, a od srpnja do studenog činili su dio posade u Lavovu (*Lemberg*), nakon čega su se vratili u domovinu, budući da je Austrijsko Carstvo u navedenom sukobu odlučilo zauzeti neutralan položaj. Iako nisu demonstrirali svoje ratne vještine, Otočani, kao i krajišnici iz Ličke i 2. banske pukovnije, iskorišteni su u druge svrhe tijekom boravka u Galiciji, a to se odnosilo na njihovu pomoć u izgradnji željezničkih pruga.¹⁵

Osim u slučaju Galicije, Otočani su u ovom razdoblju također u sklopu vojne službe određeno vrijeme činili dio posada u raznim austrijskim utverdama. Tako se 2. otočki bojni bataljun u listopadu 1851. zaputio prema Češkoj, gdje se zadržao sve do 1853. čineći posadu u moravskim utverdama. Manji otočki odredi, točnije divizije sastavljene od po dvije satnije, često se spominju kao posade u Senju, a otočke jedinice također se spominju kao posade u Karlovcu i Zagrebu.¹⁶

¹³ R. BASSET, 2015, 311; F. VANIČEK, 1875, 382–383.

¹⁴ M. GROSS, 1985, 398; F. VANIČEK, 1875, 382.

¹⁵ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 3r-4r.

¹⁶ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 1r, 4v.

Prilikom za uvježbavanje borbenih vještina pružali su posebni zadatci koji su Otočanima bili povjeravani. Riječ je bila o sudjelovanju u suzbijanju razbojničke prijetnje koja je u to vrijeme bila posebno raširena na krajiškom području. Iako su u prvoj polovici XIX. stoljeća potjere na razbojničkim skupinama na prostoru Otočke pukovnije bile učestale, čini se da ta prijetnja pedesetih godina XIX. stoljeća, barem na tom području, više nije bila toliko izražena.¹⁷ No, Otočani su zato preusmjereni na druga područja kako bi pomogli u hvatanju razbojnika. U ljeto 1854. tri otočke satnije u sklopu 2. bojnog bataljuna pod zapovjedništvom bojnika Stjepana (*Stefan*) Meštovića upućene su na područje 2. banske pukovnije kako bi pomogle u hvatanju na zloglasnog razbojnika Tadića koji je svoje uporište imao na susjednom osmanskim teritoriju. Početkom studenog 1854. Tadićeva razbojnička skupina upala je s osmanskog na krajiško područje, a pojedini otočki odredi sudjelovali su u hvatanju nekolicine Tadićevih razbojnika. Pojedini krajišnici posebno su se istaknuli demonstrirajući odvažnost u toj borbi za što su stekli pohvale koje su objavljene i na teritoriju cijele Otočke pukovnije.¹⁸ Sljedeće godine pripadnici 1. otočkog bataljuna također su sudjelovali u potjeri za razbojnicima na području Požeške županije i Banske krajine, a također su pohvaljeni za svoj angažman od strane zapovjedništva banske brigade u Petrinji i magistrata vojnog komuniteta Petrinje.¹⁹

Osim služenja u utvrdama i sudjelovanja u potjerama za razbojnicima, Otočani su u ovom vremenu svoju vojnu spremnost održavali izvođenjem vojnih vježbi. Prema novim odredbama od 1851. intenziviralo se vojno uvježbavanje krajišnika, očito s namjerom da ih se u određenoj mjeri u taktičkom pogledu približi pješacima u linijskim pukovnijama. U tome smislu trajanje proljetnih vježbi produljeno je na četiri tjedna, a jesenskih na dva tjedna, a krajiški novaci bili su obvezni od 1. studenog bez prekida osam tjedana provesti na obuci.²⁰ Kako je to izgledalo u praksi pobliže dočarava jedan primjer koji se odnosi na 2. otočki bojni bataljun. U razdoblju od 10. do 29. rujna 1859. Otočani su u

¹⁷ O tome svjedoči i podatak koji donosi Bach. On navodi da je 1852. na otočkoj pukovnijskoj kaznionici čak dva puta bila je izvješena bijela zastava kao znak da se od ukupno 67 000 stanovnika ove pukovnije niti jedan ne nalazi u kaznionici, što je svakako služilo kao pokazatelj visoke razine ćudoređa među otočkim stanovništvom, ali i visokom stupnju sigurnosti na tome području. (F. BACH, 2010, 176–177)

¹⁸ Pohvaljeni su sljedeći krajišnici: kaplar (*Corporal*) Toma Gerčević, razvodnik (*Gefreiter*) Pave Rogić, oštrosrijelci (*Schützen*) Pere Gerčević i Miho Laškarin te vojnici (*Gemeinen*) Gerga Rajan, Miko Sainović, Šime Rajković, Nikola Tomljenović, Joso Vašarević i Ivica Rajan. HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 1v-3r.

¹⁹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 4r-4v.

²⁰ F. BACH, 2010, 193.

sklopu te postrojbe izvodili vježbe 6 dana u sklopu bataljuna, 7 dana u sklopu pukovnije i naposljetku 7 dana u sklopu brigade zajedno sa susjednom Ličkom pukovnijom na ravnici Špilnik pokraj Otočca. Tom prilikom promatrao ih je podmaršal Ferdinand barun Simbschen, Jelačićev pomoćnik u Zemaljskom glavnom zapovjedništvu u Zagrebu, koji je iskazao zadovoljstvo njihovim izgledom, držanjem i smirenošću, kao i oštroumnosti pri izvođenju manevara.²¹ Svi ovi događaji služili su Otočanima za istančavanje svojih ratničkih vještina, a prilika za demonstraciju borbenog umijeća uskoro se pružila.

Početak rata i mobilizacija Otočana

Iako je cijelo desetljeće uspješno odolijevalo kušnji da se uključi u ratni sukob s nekom od europskih velesila, godina 1859. označila je za Austrijsko Carstvo prekid te tradicije. Još 1848. Kraljevina Sardinija-Pijemont pokušala je iskoristiti revolucionarna zbivanja na lombardijskom području kako bi prisvojila taj teritorij koji se nalazio pod vlašću habsburškog vladara. Ostvarivanje toga plana nije joj pošlo pod rukom zbog odlučnog otpora austrijskih snaga pod vodstvom energičnog maršala Josepha grofa Radetzkyja²² (1766. – 1858.). Deset godina poslije ideja oslobođenja talijanskih područja pod austrijskom vlašću ponovno je postala aktualna. U kolovozu 1858. godine u belgijskom mjestu Plombièresu održao se tajni sastanak između francuskog cara Napoleona III. (1852. – 1870.) i sardinijskog ministra predsjednika Camilla Bensa grofa Cavoura (1810. – 1861.). Tada je između te dvije države sklopljen obrambeni savez koji je podrazumijevao francusku pomoć u slučaju austrijskog napada na Kraljevinu Sardiniju-Pijemont. Međutim, iz toga saveza obje su zemlje nastojale izvući i teritorijalnu dobit: Sardinija je trebala prisvojiti austrijske posjede Lombardiju i Veneciju, a zauzvrat bi Francuskoj ustupila Vojvodstvo Savoju i Grofoviju Nicu. Kako bi se taj plan proveo u djelo, Cavourova zadaća je bila isprovocirati austrijsku stranu na napad, što je nastojao postići podupiranjem

²¹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 4v.

²² Joseph grof Radetzky od Radetza (1766. – 1858.) ostavio je u trag u povijesti kao jedan od najznamenitijih austrijskih vojnih zapovjednika. Bogata ratna karijera ovoga češkog plemića započela je u Austro-turskom ratu (1788. – 1791.), ali najveću slavu postigao je tijekom Prvog rata za talijansko ujedinjenje (1848. – 1849.) kada je u svojstvu maršala predvodio austrijske trupe u pobjedama nad sardinijskim snagama u bitkama kod Custoze (24. – 25. srpanj 1848.), koju je ovjekovječio austrijski skladatelj Johann Strauss stariji koračnicom *Radetzkyjev marš*, i Novare (23. rujan 1849.). Detaljne biografske podatke o njemu i njegovoj obitelji vidi u: C. WURZBACH, 1872, 177–196.

revolucionarnih skupina na lombardijskom tlu.²³ Već početkom 1859. godine moglo se pretpostaviti da će uskoro doći do rata, o čemu je svjedočila izjava francuskog cara austrijskom veleposlaniku prilikom novogodišnje proslave u pariškoj palači Tuileries kojom je dao do znanja da su se odnosi između tih dviju država pogoršali.²⁴ Iako je još uvijek postojala nada u diplomatsko rješavanje sukoba uz posredništvo drugih europskih velesila, istovremeno se odvijala mobilizacija oružanih snaga.

U kontekstu tih zbivanja, dana 6. siječnja 1859. godine u Otočac je upućen telegram²⁵ u kojem je naloženo da se prvi bojni bataljun Otočke pukovnije podigne na ratno stanje i da se iz svih 12 zemaljskih satnija okupi ljudstvo koje će biti uvršteno u 6 bojnih satnija koje su sačinjavale taj bataljun te da se 14. siječnja ta postrojba okupi u Otočcu i pripremi za polazak u Italiju gdje će se pridružiti austrijskoj II. vojsci (vidi Tablicu 1).²⁶ Dva dana kasnije od predviđenog datuma 1. otočki bojni bataljun pod zapovjedništvom bojnika Karla Degoricije (*Carl Degoriczia*), zaputio iz Otočca prema Senju, odakle je morskim putem do talijanske obale, a zatim kopnenim putem do Peschiere. Do početka travnja iste godine otočke su satnije bile raspodijeljene u spomenutoj utvrdi, kao i u utvrdi Legnago, čineći dio posade.²⁷

Dana 31. siječnja 1859. godine ukupan broj Otočana u sastavu 1. bataljuna iznosio je 1338 ljudi,²⁸ a 31. ožujka iste godine 1349 ljudi.²⁹ Brojčano povećanje ostvareno je naknadnim dolascima nekih vojnih djelatnika, poput vojnog kapelana Mirka (*Emerich*) Mareša koji je 1. ožujka priključen bataljunu.³⁰ No,

²³ F. C. SCHNEID, 2012, 28.

²⁴*Ich bedauere, dass unsere Beziehungen zu Ihrer Regierung nicht mehr so gut sind, als sie es waren; aber ich bitte, dem Kaiser zu sagen, dass meine persönlichen Gefühle für ihn sich nicht geändert haben.* ("Žao mi je što naši odnosi s Vašom vladom nisu tako dobri kao što su bili; ali molim da se caru poruči da se moji osobni osjećaji prema njemu nisu promijenili."). *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 1.

²⁵ Prva telegrafska linija između Beča i Zagreba otvorena je 28. rujna 1850. godine. Četiri godine poslije Zagreb je povezan s dalmatinskim gradovima Zadrom i Splitom preko Karlovca i Gospića, a 1857. godine uspostavljena je linija Zagreb – Sisak – Otočac. M. GROSS, 1985, 237, bilj. 48.

²⁶ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Jänner 1859. Sredinom siječnja prvi bojni bataljuni svih četiriju krajiških pukovnija Karlovačke krajine upućeni su na talijansko tlo. *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 64, 65, bilj. 1.

²⁷ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Jänner 1859; Standes Summar Februar 1859; Standes Summar März 1859. HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621.

²⁸ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Februar 1859.

²⁹ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar April.

³⁰ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar April.

tijekom ovoga vremena, iako rat još nije počeo, u redovima otočkog bataljuna zabilježeni su i neki gubitci. Koncentracija ljudskih masa na jednom mjestu bila je pogodna za širenje zaraznih bolesti koje su često bile razornije za desetkovanje vojnih redova od samih bitaka. Tako doznajemo prema sačuvanoj osmrtnici (*Todtenschein*) da je 22. veljače 1859. u 19 sati u bolnici (*Marodehaus*) u utvrđi Peschieri preminuo 26-godišnji otočki vojnik Ivica Grahovac, pripadnik 5. bojne satnije. Ovaj oženjeni krajišnik katoličke vjeroispovijesti preminuo je od tifusa i ospica (*Typhus und Blattern*).³¹

Tablica 1. Stožer i časnici 1. otočkog bojnog bataljuna u proljeće 1859. godine³²

stožer							
zapovjednik / bojniki	provijantni časnik / potporučnik I. razreda	bataljunski pobočnik / potporučnik II. razreda	računovodstveni službenik V. razreda	nadranarnik	vojni kapelan	podliječnik	podliječnik
Karlo Degoricija (<i>Carl von Degoricia</i>)	Božidar (<i>Natalis</i>) Javorina	Eduard Pokorny	Božidar (<i>Natalis</i>) Radović	Josef Laubal	Mirko Mareš (<i>Emerich Mares</i>)	Wenzl Merth	Georg Kiener

časnici raspoređeni po satnijama					
satnija	satnici		natporučnici	potporučnici	
	I. razreda	II. razreda		I. razreda	II. razreda
Br. 1	Teodor (<i>Theodor</i>) Živković		Demeter Nikšić	Thomas Kling	Toma (<i>Thomas</i>) Sladović
Br. 2		Lovro (<i>Laurenz</i>) Kovačević	Daniel Vlajsavljević	Petar (<i>Peter</i>) Brekić	Franjo Meštrović (<i>Franz Mestrovic</i>)
Br. 3	Petar (<i>Peter</i>) Glamočlija		Toma (<i>Thomas</i>) Vicković	Juraj (<i>Georg</i>) Božić	Andreas Barković
Br. 4	Juraj (<i>Georg</i>) Tomić		Mihael Perpić	Eugen Jovanović	Ladislav vitez Banić (<i>Ladislav Ritter von Bannic</i>)
Br. 5		Franjo (<i>Franz</i>) Kopic	Ivan (<i>Johann</i>) Žubrinic	Basil Jurković	Mihael Orešković
Br. 6	Mihael Tkalac (<i>Tkallac</i>)		Nikola (<i>Nicolaus</i>) Šimić	Izak (<i>Isak</i>) Čupardia	Mihael Jurković

³¹ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Jänner 1859.³² HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Februar, März, April

U travnju 1859. postalo je sve izglednije da diplomacija neće moći spriječiti izbijanje ratnog sukoba tako da se sve veći broj austrijskih vojnika gomilao na lombardijskom tlu, a tamošnje austrijske trupe usmjeravale su se prema rijeci Ticino koja je predstavljala granicu između sardinijskog i austrijskog teritorija. Među tim vojnim jedinicama bio je i 1. otočki bataljun koji napušta Peschieru i Legnago te se smješta u okolici Milana, a potom se primiče rijeci Ticino.³³ Početkom istoga mjeseca iz Otočca je na pohod krenuo 2. otočki bojni bataljun pod zapovjedništvom ranije spomenutog bojnika Meštrovića, a odredište mu je također bilo okolica Milana. Nedugo zatim ovi Otočani su premješteni u okolicu Pavije, odnosno također bliže rijeci Ticino.³⁴

Najviša vojna operativna jedinica austrijskih oružanih snaga u to vrijeme bila je vojska (*Armee*). Ona se dijelila na vojne zborove (*Armee-Korps*), zatim na divizije (*Division*) i konačno na brigade (*Brigade*). Svaku brigadu u pravilu je sačinjavalo nekoliko bataljuna linijskog pješništva, jedan grenadirski bataljun i jedan bataljun lakog pješništva. U tome smislu 1. otočki bojni bataljun nalazio se u sklopu 7. (Zobelovog) zbora (zapovjednik: podmaršal Thomas Friedrich barun Zobel), Lilijeve divizije (zapovjednik: podmaršal Carl vitez Lilia) i Dondorfove brigade (zapovjednik: general-bojnik Ferdinand Schmid-Dondorf).³⁵ Druga skupina Otočana nalazila se u sklopu 3. (Schwarzenbergovog) zbora (zapovjednik: Edmund knez Schwarzenberg), Martinijeve divizije (zapovjednik: podmaršal Joseph barun Martini) i Wezlarove brigade (zapovjednik: general-bojnik Gustav barun Wezlar).³⁶

Svibanjske operacije na sardinijskom teritoriju

Dana 23. travnja 1859. austrijski veleposlanik u Torinu uputio je ultimatum sardinijskom kralju Viktoru Emanuelu II. (1849. – 1861) u kojem se tražilo

³³ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar April 1859; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 5v.

³⁴ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar April 1859; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 6r.

³⁵ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 5v.

³⁶ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 6r. Prema borbenom poretku (*Ordre de bataille*) austrijske II. vojske od 1. svibnja 1859. ukupan broj kod oba otočka bataljuna iznosio je 1342 ljudi. Taj broj ukazuje zapravo na idealno brojno stanje tih vojnih jedinica, dok je u praksi broj spremnih za borbu (*streitbar*) iznosio 1305 kod 1. bataljuna i 1281 kod 2. bataljuna. Također, zanimljivo je uočiti da su u oba zbora Otočani predstavljali jedinu krajišku vojnu jedinicu, dok se u 3. zboru nalazilo još tri lovačka bataljuna, a u 7. zboru samo jedan. (*Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, *Beilage* (Prilog) V, 31, 34)

povlačenje sardinijske vojske s lombardijske granice i njezina demobilizacija, a u suprotnome mogla se očekivati austrijska objava rata. Dok se u Beču čekao odgovor, sardinijske i francuske snage već su bile u pokretu, čime se dalo naslutiti će objava rata biti vjerojatan ishod. To se i dogodilo 26. travnja kada je austrijski car Franjo Josip I. službeno primio negativan odgovor sardinijskog kralja, a istoga dana austrijska je strana objavila rat Kraljevini Sardiniji-Pijemont.³⁷ Ključ uspjeha za austrijsku stranu ležao je u brznoj ofenzivi koja bi onemogućila sjedinjenje sardinijskih i francuskih snaga.³⁸

Prve austrijske trupe počele su prelaziti Ticino 29. travnja, a među njima su bili i otočki krajišnici. Toga dana, u 16:30 sati 2. otočki bataljun prešao je spomenutu rijeku kod Pavije i zajedno s husarima zauzeo položaj na predstraži koja je trebala osigurati teren za prelazak glavnine trupa iz 3. austrijskog zbora.³⁹ Sljedećeg dana 7. vojni zbor u kojem se nalazio 1. otočki bataljun prelazi Ticino kod mjesta Bereguardo, nešto sjevernije od Pavije.⁴⁰ Na temelju podataka sačuvanih u izvorima, moguće je kroz cijeli mjesec svibanj detaljno pratiti kretanje Otočana, ustanoviti koju su vojnu zadaću ispunjavali i iščitati još neke zanimljivosti vezane uz vojnički život.

Otočani u sastavu 1. bataljuna kretali su se kroz Gambolo, zatim sjeverno kroz Novaru pa južno do mjesta Castelnovetta i Rosasca uz rijeku Sesiju, a potom su krenuli na zapad gdje su preko Vercellja izbili na glavnu cestu koja je vodila prema Torinu. Međutim, njihovo kretanje se preusmjerilo prema istoku te ih 13. svibnja nalazimo ponovno u Rosascu. Do kraja mjeseca zadržali su se u toj okolici, zauzimajući položaj u pojedinim mjestima zapadno od Mortare.⁴¹ Za razliku od toga, 2. otočki bataljun kretao se isprva prema zapadu uz rijeku Po do mjesta Valenza, zatim se preusmjerio sjeverno prema Palestru i Mortari, a potom južno prema Valeggiju gdje su se nalazili 21. svibnja.⁴² Ovaj neuobičajen smjer kretanja treba dovesti u vezu s problemima vezanim uz provođenje zamišljenog austrijskog strateškog plana djelovanja. Naime, planirana ofenziva nije se provodila energično i odlučno kako je to prvotno bilo zamišljeno, a k tome pristizanje francuskih trupa u Torinu i Genovi odvijalo se

³⁷ F. C. SCHNEID, 2012, 32, 36.

³⁸ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 146; H. C. WYLLY, 1907, 24–28.

³⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-13-1, str. 2; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 6r; *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 150. Toga dana ta otočka vojna jedinica uključivala je 1281 ljudi i 22 konja. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-13-1, str. 1.

⁴⁰ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 148.

⁴¹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 5v-6r.

⁴² HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 6r-7r.

znatno brže nego što se to očekivalo.⁴³ Iz toga razloga, glavni zapovjednik II. vojske, general topništva Ferenc grof Gyulay, odlučio je 9. svibnja prekinuti ofenzivu i preusmjeriti austrijske zborove iza rijeke Sesije s ciljem sprječavanja napredovanja sjedinjenih savezničkih snaga prema Lombardiji.⁴⁴

Sačuvani izvori otkrivaju da su tijekom ovog mjeseca otočki krajišnici najčešće izvršavali zadatke tradicionalno namijenjene lakim trupama, a oni su se odnosili na ispunjavanje uloge prethodnice tijekom kretanja vojnih formacija, kao i zauzimanja položaja na predstraži, konkretno prijelaze preko rijeka Agogne, Sesije, Ticino i Po štiteći tako glavninu vojske. Pritom je uočljivo da takve zadatke nisu izvršavali cijeli krajiški bataljuni, već su Otočani na predstraži bili raspodijeljeni u manje formacije, najčešće divizije sastavljene od po dvije satnije.⁴⁵ Iako izvršavanje tih vojnih zadaća u prvoj polovici svibnja nije ih, prema podacima u izvorima, dovelo u izravni kontakt s neprijateljem, naponi koje su Otočani pretrpjeli mogli su se svakako osjetiti i to prvenstveno u smislu porasta broja oboljelih. Na to ukazuju izvješća general-bojnika Dondorfa koja prikazuju stanje u njegovoj brigadi. Tako se u izvješću iz mjesta Sant' Angelo⁴⁶, datiranom 2. svibnja 1859., spominje 68 bolesnih (*krankte*) i dvojica nesposobnih za marširanje (*Marode*) među pripadnicima 1. otočkog bataljuna.⁴⁷ U izvješću istoga zapovjednika od 24. svibnja 1859. u Mortari broj oboljelih među Otočanima je porastao na 115, ali zato nije zabilježen niti jedan među njima koji je bio nesposoban marširati.⁴⁸

U ovoj fazi rata odigrale su se i neke bitke manjeg razmjera u kojima su sudjelovali otočki krajišnici. Pripadnici 2. otočkog bataljuna sudjelovali su u samo jednom sukobu koji se 3. svibnja odigrao kod mjesta Torre Beretti uz rijeku Po.⁴⁹ U mjesečnim iskazima nije zabilježen niti jedan gubitak u njihovim redovima što upućuje na zaključak da se radilo o manjem okršaju ili čarki. Ostatak mjeseca ova je otočka skupina bila pošteđena borbi. Za razliku od toga, 1. otočki bataljun sudjelovao je u dvama sukobima koji su se odigrali u blizini rijeke Sesije. Dana 22. svibnja u 9 sati ujutro na donjem toku Sesije kod mjesta Casale⁵⁰ savezničke snage su na nekoliko mjesta pokušavale postaviti mostove

⁴³ G. E. ROTHENBERG, 1876, 53.

⁴⁴ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 214-216; H. C. WYLLY, 1907, 44-45.

⁴⁵ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-13-2, str. 1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13; kut. 2166, 1859-5-143, 1859-5-161, 1859-5-183; 1859-5-203.

⁴⁶ Sant' Angelo Lomellina nedaleko Mortare.

⁴⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-9.

⁴⁸ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-143.

⁴⁹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 6v.

⁵⁰ Casale Monferrato.

preko rijeke i tako došli u sukob s predstražom brigade Dondorf, među kojom su bili i pripadnici 1. otočkog bataljuna. Kasno navečer istoga dana Otočani i druge austrijske trupe potisnute su istočno prema mjestu Candia⁵¹. Već u 2 sata ujutro 23. svibnja brigada Dondorf ponovno kreću u borbu protiv neprijatelja i bori se sve do 17 sati kada ih smjenjuje brigada Gablenz, a brigada Dondorf se povlači preko Candije prema Mortari.⁵² Prema mišljenju anonimnog autora III. sveska *Povijesti Otočke pukovnije* u ovome višesatnom sukobu zasigurno su pojedini otočki časnici i vojnici iskazali hrabrost, razboritost, hladnokrvnost i neustrašivost čime su zaslužili pohvale i odlikovanja, ali nije sačuvano izvješće koje bi potvrdilo te pretpostavke. Ipak, isti autor donosi podatak o krajiškim žrtvama, točnije dva poginula, dva teško ranjena i jednog lakše ranjenog krajišnika, što ukazuje na razinu intenziteta ovoga sukoba.⁵³

Sukob kod Casale bio je manji okršaj koji nije bio povezan s namjerom saveznika da izvrše prelazak na teritorij pod austrijskom okupacijom, već prije kao akcija ispitivanja neprijateljske snage. Nekoliko dana poslije toga, nešto sjevernije, odigrao se još jedan napad savezničkih snaga koji je austrijska strana okarakterizirala kao još jedan lažni napad, a zapravo se radilo o akciji pripremanja terena za opću ofenzivu savezničkih snaga. Sardinijske snage smještene kod Vercellija počele su 30. svibnja prelaziti rijeku Sesiju i napadati desno krilo austrijske vojske kako bi time otvorili put francuskim snagama prema Novari, a zatim i Milanu. Sardinijska vojska zauzela je s lakoćom mjesta Palestro, Vinzaglio, Casalino i Confienza koja su branila samo odredi dviju austrijskih brigada, uključujući i brigadu Dondorf u sklopu koje se nalazio i 1. otočki bataljun.⁵⁴

Zapovjednik 7. vojnog zbora, podmaršal Zobel, sljedećeg je jutra uputio dvije austrijske divizije s ciljem ponovnog zauzimanja izgubljenih položaja. Osvajanje Palestra trebalo je biti izvedeno frontalnim i bočnim napadima triju kolona, pri čemu su se u sastavu glavne, središnje kolone nalazili i Otočani u

⁵¹ Candia Lomellina, smještena jugozapadno od Mortare.

⁵² HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 7v-8r. Usp. *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 332–336.

⁵³ Među poginulima bili su vojnici Pave Lulić i Anton Čulinović, dok su teško ranjeni vojnici Polde Babić i Dujo Miškulin, a lakše ranjen Ilia Tonković. Uvidom u mjesečne iskaze moguće je uočiti da je Anton Čulinović zabilježen među nestalima, a Polde Babić umro je od rana u Mortari 26. svibnja 1859. (HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Mai 1859.) U jednom ratnom izvješću iz Mortare, datiranom 23. svibnja 1859., navedeno je da su dvojica Otočana zadobila teške rane na samom početku sukoba, što bi značilo prilikom prvog neprijateljskog napada na predstražu. (AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-133a)

⁵⁴ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 411-419; H. C. WYLLY, 1907, 70–74.

sklopu Dondorfove brigade. Radilo se o dvije divizije 1. otočkog bataljuna, dok je treća divizija nešto ranije bila usmjerena prema Magenti gdje je imala zadatak čuvati mostobran kod mjesta San Martino.⁵⁵ U ovoj operaciji Otočani nisu činili predstražu, već je taj zadatak bio povjeren pripadnicima 21. lovačkog bataljuna (*Jäger Bataillon*) koji su bili raspoređeni u dvije divizijske kolone desno i lijevo od glavne ceste, a ispred tih kolona preostali lovci su činili gustu liniju čarkaša (*Plänklerketten*).⁵⁶ Oko 9:30 sati ujutro lovci tjeraju u bijeg sardinijsku predstražu smještenu južno od Palestra, a potom dolazi do sukoba između glavnina suprotstavljenih strana. Lovci su zauzeli položaj na kanalu Borghessa, a Otočani su im služili kao potpora. Zbog teških gubitaka i neprijateljske nadmoći lovci su prisiljeni na povlačenje, a Otočani ih zamjenjuju i uključuju se u borbu. Djelovanje im je bilo otežano činjenicom da su se morali boriti na području dva kanala gdje su se nalazili brana i barikada. Prijetnja otočkoj diviziji koja se nalazila na lijevom krilu javila se kada ju je neprijatelj pokušavao namamiti retrogradnim kretanjama na poziciju gdje bi došla pod unakrsnu vatru. No, otočki narednik Damjan Gruičić je s 12 vojnika zauzeo dio brane koji nije bio branjen i spriječio provođenje tog nauma u djelo. Ta mala skupina unatoč zadobivenim ranama hrabro je branila taj položaj i omogućila time napredovanje ostalim krajišnicima kroz kanale. Položaj na brani Otočani su branili sve dok se desno krilo nije povuklo, a potom i lijevo kako ne bi bilo odsječeno.⁵⁷

Usprikoš uspjehu središnje kolone u potiskivanju neprijateljskih snaga do samoga Palestra, zbog pogrešne procjene o snazi neprijateljskih snaga kojima su u pomoć pristigle i francuske trupe, zatim dobro utvrđenog položaja u Palestri i neuspješnih krilnih napada drugih dviju kolona, oko 13 sati naredeno je povlačenje austrijskih snaga. Pritom, divizija 21. lovačkog bataljuna i 1. otočki bataljun bili su među zadnjima koju su se povukli te su stigli u mjesto Robbio, gdje su se nalazile ostale austrijske trupe, tek oko 16 sati.⁵⁸

U ovome sukobu gubitci Otočana iznosili su 12 poginulih, 83 ranjenih i 9 nestalih krajišnika,⁵⁹ što je znatno manje u usporedbi s lovcima 21. bataljuna

⁵⁵ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 412-413, 426; H. C. WYLLY, 1907, 75-76.

⁵⁶ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 428.

⁵⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-262. Usp. HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 8v-10r.

⁵⁸ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 430-431.

⁵⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-262. U III. svesku *Povijesti Otočke pukovnije* brojevi poginulih i ranjenih su istovjetni, ali je izostavljen broj nestalih. U mjesečnim iskazima Otočke pukovnije broj ranjenika nije zabilježen, ali navedeno je 10 poginulih i 7 nestalih. No, dvojica od sedmorice nestalih prvotno su bili navedeni kao poginuli, čime se broj poginulih podudara s druga dva izvora. Kategorija nestalih očito je uključivala različite sudbine vojnika,

kod kojih je zabilježeno 83 poginulih, 202 ranjenih i 6 nestalih boraca.⁶⁰ Po broju gubitaka koje su Otočani pretrpjeli može se zaključiti da je ovaj sukob bio znatno većeg intenziteta nego onaj kod Casalea, ali i da je Otočanima povjerena puno zahtjevnija zadaća koju su oni uredno izvršili. To također potvrđuju izvori, prvenstveno izvješće o sudjelovanju 1. otočkog bataljuna u ovom sukobu koje je sastavio njihov zapovjednik, bojnik Degoricija, 1. lipnja 1859. u Robbiu. Otočki zapovjednik je u detaljnom opisu ovoga događaja poimence naveo više otočkih časnika koji su se istaknuli odvažnošću, ustrajnošću i junaštvom, a narednika Gruičića je preporučio za odlikovanje.⁶¹ Podmaršal Zobel, u izvješću o sudjelovanju 7. zboru u ovom sukobu, datiranom također 1. lipnja 1859. u Robbiu, posebno je pohvalio hrabrost, mirnoću i hladnokrvnost Otočana te njihovog zapovjednika Degoriciju.⁶² Priznanje pojedincima dao je i sâm car Franjo Josip koji ih je 15. lipnja 1859. nagradio odlikovanjima. Tako je bojnik Degoricija primio Vojni križ za zasluge (*Militär Verdienst Kreuz*), a narednik Gruičić srebrnu medalju za hrabrost II. razreda (*Silberne Tapferkeits-Medaille II. Klasse*).⁶³

Otočani u bitci kod Magente

Početak lipnja austrijska se vojska povukla preko Ticina u Lombardiju gdje je pristiglo pojačanje s kojim se pripremila za obranu od neprijateljske ofenzive.⁶⁴ Za to vrijeme glavnina savezničkih snaga koncentrirala se kod Novare, a dio snaga se zaputio prema sjeveroistoku do mjesta Turbigio. Saveznici su ovdje postavili pontonske mostove i prešli preko Ticina 3. lipnja, a na taj način otvorena im je mogućnost da sa sjevera napreduju prema austrijskim položajima u okolici Magente, mjestu koje je dalo ime prvoj od dvije velike bitke koje su obilježile Austrijsko-sardinijski rat. Vijest o spuštanju savezničkih snaga sa sjevera nagnala je Austrijance da napuste mostobran kod San Martina, koji se nalazio na glavnom putu od Novare prema Magenti, kako tamošnji branitelji,

poput smrti, zarobljavanja i kratkotrajnog te dugotrajnog nestanka. Usp. HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 10r; HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Juni 1859.

⁶⁰ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 438.

⁶¹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-262.

⁶² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2166, 1859-5-264; kut. 2167, 1859-6-4.

⁶³ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 10r; "Vom Kriegsschauplatze. Armeebefehl Nr. 33", *Tagespost* (Graz), 23. 6. 1859., 1; "Personal-Nachrichten", *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 3. 8. 1859., 514.

⁶⁴ Radilo se o 1. vojnom zboru pod zapovjedništvom podmaršala Eduarda grofa Clam-Gallasa. (R. BROOKS, 2009, 35)

među kojima su bile i dvije otočke satnije iz 1. bataljuna, ne bi bili odsječeni. Tom prilikom naredeno je da se kameni most preko Ticina dignu u zrak, ali austrijski inženjeri nisu u potpunosti uspjeli izvršiti taj zadatak, što je pružilo mogućnost savezničkim snagama da upute svoje snage prema Magenti i iz smjera Novare.⁶⁵

Niti jedna od dviju suprotstavljenih strana zapravo nije očekivala da će doći do bitke velikih razmjera. Austrijske postrojbe bile su rašireno raspoređene i odmarale su se nakon iscrpnog povlačenja koje je ih je ujedno i obeshrabrilo, a saveznici su nastojali konsolidirati svoju poziciju na obje strane Ticino.⁶⁶ To potvrđuje i činjenica da nisu sve raspoložive snage sudjelovale u borbi.⁶⁷ Iako je austrijska strana bila u neznatnoj prednosti po pitanju broja, u ovoj bitci je od ključne važnosti bila brzina djelovanja, odnosno upućivanje vojnih postrojbi na određeno područje sukoba. U tome smislu saveznička strana se pokazala poduzetnijom i energičnijom, dok je austrijsko vodstvo karakterizirala neodlučnost.⁶⁸

Bitka je započela u ranim jutarnjim satima, a odvijala se s različitim obratima. Isprva su elitne francuske jedinice grenadira i *Zouaves*⁶⁹ prodrle sa sjevera na austrijske položaje zapadno od Magente, uz kanal Naviglo Grande ("Veliki kanal") koji je tekao paralelno uz Ticino i činio pravu liniju austrijske obrane.⁷⁰ Međutim, oko 14 sati austrijska divizija koju je vodio podmaršal Sigmund barun Reischach kreće u protunapad i potiskuje francuske trupe natrag, a žestina toga protunapada bila je tolika da je čak potaknula Napoleona III. na razmišljanje o povlačenju, a Gyulayja da počne sastavljati pismo s viješću o austrijskoj pobjedi kojeg je namjeravao poslati telegramom u Beč.⁷¹ No, pravovremenim uključivanjem pojačanja i koordiniranim napadom snaga sa sjevera koje je predvodio francuski general Patrice markiz MacMahon, kojemu

⁶⁵ R. BROOKS, 2009, 35–36.

⁶⁶ R. BROOKS, 2009, 37; H. C. WYLLY, 1907, 137.

⁶⁷ Tako je austrijska strana imala na raspolaganju 107 000 pješaka, 5000 konjanika i 400 topova, a u bitci je sudjelovalo 61 618 ljudi i 176 topova. Na savezničkoj strani nalazilo se ukupno 73 388 pješaka, 4909 konjanika i 147 topova, a u borbu je bilo uključeno 48 090 ljudi i 87 topova. (H. C. WYLLY, 1907, 120, 137)

⁶⁸ Usp. F. C. SCHNEID, 2012, 46-47; H. C. WYLLY, 1907, 137, 141.

⁶⁹*Zouaves* su bile elitne jedinice lakog pješaštva utemeljene tridesetih godina XIX. stoljeća u vrijeme francuskog osvajanja Alžira. Bile su sastavljene od Afrikanaca i Francuza, a prepoznatljivo obilježje tih vojnika bile su crvene široke hlače. U bitkama su djelovale kao nezavisne grupe koristeći pritom otvoreni borbeni poredak, a pratila ih je reputacija za neustrašivost. (Usp. R. BROOKS, 2009, 12; R. B. BRUCE *et. al.*, 2009, 13)

⁷⁰ R. BROOKS, 2009, 39; F. C. SCHNEID, 2012, 46.

⁷¹ Usp. R. BASSET, 2015, 315; R. BROOKS, 2009, 40; F. C. SCHNEID, 2012, 50.

je kasnije dodijeljena titula *duc de Magenta*, saveznici ponovno preuzimaju inicijativu i potiskuju desno krilo austrijske vojske do Magente. Uslijedilo je topovsko bombardiranje nagomilanih masa austrijskih vojnika, a potom juriš i krvave borbe na ulicama grada. Oko 20 sati bitka je bila dobivena u korist saveznika, a Austrijanci su započeli opće povlačenje.⁷²

Austrijske novine *Oesterreichischer Soldatenfreund* spominju Otočane kao sudionike ove bitke,⁷³ ali pomnija analiza drugih izvora otkriva da se zapravo radilo tek o jednoj otočkoj diviziji, odnosno o dvije satnije. Ranije u tekstu je već bilo spomenuto da je otočka divizija iz 1. otočkog bataljuna bila odvojena i preusmjerena prema San Martinu gdje je trebala čuvati tamošnji mostobran. Nakon što su naredbom podmaršala Clam Gallasa, zapovjednika 1. zbora, branitelji mostobrana povučeni, ova se otočka jedinica uoči bitke našla u sklopu navedenog zbora na istočnoj strani kanala Naviglio Grande između mjesta Ponte Nuovo i Boffalora.⁷⁴ Zapovjednik otočke divizije bio je satnik Juraj (*Georg*) Tomić, ali o njezinoj ulozi u bitci saznajemo iz izvješća poručnika Eugena Jovanovića, sastavljenog 7. lipnja 1859. godine. Prema tome kratkom iskazu doznajemo da je sudjelovala u borbama na ravnici pred Boffalorom, odolijevajući jurišima neprijateljskih trupa, vjerojatno elitnih francuskih jedinica. Neprijatelj je tek oko 18 sati, nakon dugotrajne i žilave borbe postigao premoć, a tada Otočani i druge iscrpljene austrijske trupe dobivaju zamjenu.⁷⁵ Brigada Dondorf, u kojoj se nalazio ostatak 1. otočkog bataljuna nije sudjelovala u ovoj bitci.⁷⁶ Dio brigade Wezlar, u sklopu koje je bio 2. otočki bojni bataljun, sudjelovao je u borbama, ali ne i Otočani. Na temelju podataka iz ratnih izvješća i dnevnika vojnih operacija pojedinih postrojbi, doznajemo da su se ti Otočani za vrijeme bitke nalazili na predstraži uz rijeku Ticino daleko od poprišta bitke,⁷⁷

⁷² R. BASSET, 2015, 316; R. BROOKS, 2009, 45. Detaljan opis bitke: R. BROOKS, 2009, 37–48; *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 516–583; F. C. SCHNEID, 2012, 46-51; H. C. WYLLY, 1907, 113–141.

⁷³ "Armee-Nachrichten", 504.

⁷⁴ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 511.

⁷⁵ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-41.

⁷⁶ Na dan bitke 7. vojni zbor, u sklopu kojeg se nalazila brigada Dondorf, stigao je tek u 15:30 sati u mjesto Corbetta, istočno od Magente, a na tom položaju nalazio se u pričuvi. Navečer, kada je postalo očito da je austrijska strana doživjela poraz, brigadi Dondorf povjeren je zadatak zaštite puta prema jugu koji je vodio prema mjestu Albairate, kako bi se zaštitilo povlačenje austrijskih trupa. (*Der Krieg in Italien 1859*, sv. 1, 1872, 522, 537, 542, 555; R. BROOKS, 2009, 38)

⁷⁷ Nalazili su se južno od Magente, uz rijeku Ticino nasuprot mjesta Cassolnovo i zapadno od mjesta Abbiategrasso. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-13-9, Wirken des 3. Armee-corps in der Schlacht von Magenta 4. Juni 1859. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-6-40. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-13-2, str. 18.

što treba dovesti u vezu s raširenošću položaja austrijskih trupa, budući da se nije sa sigurnošću znalo iz kojih bi sve smjerova neprijatelj pokušao izvesti prodor u Lombardiju.⁷⁸

Među objašnjenjima za austrijski poraz u ovoj bitci spominje se loše vodstvo, točnije oprez i neodlučnost generala Gyulayja, što je rezultiralo sporim i zakašnjelim slanjem austrijske potpore na ugrožene položaje, ali i slaba borbenost kod nekih austrijskih trupa.⁷⁹ Među potonjim su se ubrajale pukovnije sastavljene od Lombardana i Mađara, među kojima je zabilježen znatan broj vojnika koji je dospio u zarobljeništvo, nekih od njih čak i dragovoljno,⁸⁰ nakon čega su mnogi od njih bili uključeni u redove mađarske legije.⁸¹ Općenito gledajući, ukupni austrijski gubitci su iznosili oko 10 000 ljudi, dvostruko više od savezničkih, a gotovo polovica se odnosila na nestale vojnike, među kojima su znatnim dijelom bili zapravo zarobljenici.⁸² Gubitci otočke divizije iznosili su 3 ranjena i čak 112 nestalih krajišnika,⁸³ što na prvi pogled sugerira da su se povelj primjerom nepouzdanih Lombardana i Mađara. Međutim, to zapravo nije bio slučaj jer se ova skupina Otočana uskoro ponovno našla u sklopu Dondorfove brigade.⁸⁴ Ipak, iako navodi anonimnog autora III. sveska *Povijesti Otočke pukovnije* upućuju na zaključak da su se svi nestali otočki krajišnici vratili u 1. bataljun, podatci

⁷⁸ F. C. SCHNEID, 2012, 46.

⁷⁹ H. C. WYLLY, 1907, 137, 141.

⁸⁰ R. BASSET, 2015, 315–316; R. BROOKS, 2009, 41, 44.

⁸¹ Još 20. svibnja 1859. godine prognani mađarski general György Klapka, koji je tada boravio u Đenovu, izdao je manifest kojim je pozivao mađarske vojnike da dezertiraju iz austrijske vojske i pridruže se novoutemeljenoj mađarskoj legiji. Namjera ove vojske bila je, prema planovima mađarskog revolucionara Lajosa Kossutha, zajedno s francuskim snagama iskrcati se u Dalmaciji i prodrijeti do Ugarske koju bi uz pomoć tamošnjih ustanika oslobodila od habsburške vlasti. Broj vojnika u redovima mađarske legije počeo je naglo rasti nakon bitke kod Magente. (Usp. R. BASSET, 2015, 321; J. MARWIL, 2010, 89–90; G. E. ROTHENBERG, 1966, 163; A. J. P. TAYLOR, 1948, 94)

⁸² Točan broj austrijskih gubitaka iznosio je 10 226, od čega 1368 poginulih, 4358 ranjenih i 4500 nestalih. Kod saveznika zabilježen je ukupan broj od 4585 gubitaka, točnije 707 poginulih, 3223 ranjenih i 655 nestalih. (R. BROOKS, 2009, 48; H. C. WYLLY, 1907, 135)

⁸³ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-41. U III. svesku *Povijesti Otočke pukovnije* spominje se troje ranjenih i 103 nestalih. HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 10v.

⁸⁴ Prema tumačenju anonimnog autora III. sveska *Povijesti Otočke pukovnije* Otočani su se nakon 13 dana uspjeli domoći vojnog logora kod nepoznate lokacije *Camp'alto*. Međutim, u ratnim izvješćima već 12. lipnja, znači 8 dana nakon bitke kod Magente, u sastavu Dondorfove spominje se prisutnost svih 6 satnija 1. otočkog bataljuna, što znači da se ova skupina vrlo brzo pridružila svojoj matičnoj postrojbi. (Usp. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-95a; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 10v)

iz mjesečnih iskaza te pukovnije sugeriraju drugačije. Naime, u tom izvoru navedeno je ukupno 19 pripadnika 3. i 4. satnije, čiji datum nestanka je istovjetan s datumom bitke kod Magente. Dvojica od ovih krajišnika ponovno su uvrštena u redove postrojbe tijekom lipnja, a svi ostali, izuzev jednog krajišnika, u srpnju, kolovozu i rujnu 1859. godine, odnosno nakon završetka rata.⁸⁵ Dakle, velika je vjerojatnost da se radilo o osobama koje su pale u zarobljeništvu, a ostaje otvorena i mogućnost da su neki uvršteni u redove mađarske legije, prisilno ili dobrovoljno.

Otočani u bitci kod Solferina

Nakon Magente pobjedonosne savezničke trupe ušle su u lombardijsko središte, Milano, a poražene austrijske snage povlačile su se prema istoku. Nakon 11 dana povlačenja austrijska je vojska isprva zauzela obrambeni položaj iza rijeke Chiese, a zatim iza rijeke Mincio zapadno od Verone. U međuvremenu su stigla pojačanja i izvršena je reorganizacija u vodstvu austrijskih oružanih snaga. Sâm car Franjo Josip I. preuzeo je vrhovno zapovjedništvo nad austrijskom vojskom koja se sastojala od I. i II. vojske, pri čemu je prvom vojskom zapovijedao Franz grof Wimpffen, a drugom Franz grof Schlick zamijenivši time Gyulayja koji je podnio ostavku.⁸⁶ U svakoj od dvije vojske nalazio se po jedan otočki bataljun. Tako se prema borbenom poretku od 17. lipnja 1859. 1. otočki bataljun nalazio u sklopu II. vojske, 7. (Zobelovog) zbora, Lilijeve divizije i Wallonove brigade (zapovjednik: general-bojnik Desiderius Wallon), a 2. otočki bataljun u sastavu I. vojske, 3. (Schwarzenbergovog) zbora, Habermannove divizije (zapovjednik: podmaršal Joseph pl. Habermann) i Wezlarove brigade.⁸⁷ U ratnim izvješćima o stanju ove brigade očigledno je da je broj Otočana iz 1. bojnog bataljuna bio nešto manji u odnosu na broj na samom početku rata, što treba dovesti u vezu sa stradanjima u dotadašnjim manjim i većim sukobima. Primjerice, u izvješću podmaršala Zobela od 14. lipnja 1859. navedeno je da 1. otočki bataljun brojio ukupno 897 krajišnika.⁸⁸ Ako se uzme u obzir podatak o broju iste postrojbe od 1. svibnja, kada je zabilježeno ukupno 1305 Otočana,⁸⁹ znači da se radilo o manjku od čak 408 krajišnika. Nesumnjivo većim dijelom se

⁸⁵ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Juni, Juli, August, September 1859.

⁸⁶ Usp. F. C. SCHNEID, 2012, 51; H. C. WYLLY, 1907, 179–181, 184.

⁸⁷ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, *Beilage* (Prilog) IV, 8, 9.

⁸⁸ Od tih 897 krajišnika bilo je 16 stožernih i viših časnika, 851 dočasnika, desetnika i redova te 30 bubnjara, trubača i tesara. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-115 ½.

⁸⁹ Vidi bilješku br. 25.

radilo o ranjenicima i bolesnicima, a neki od njih su se nakon oporavka ponovno vraćali u bojne redove i povećavali brojčano stanje. Tako u izvješću general-bojnika Wallona od 21. lipnja 1859. broj Otočana je porastao na 936.⁹⁰ Na žalost, broj Otočana sposobnih za izvršavanje vojnih dužnosti zbog ratnih događanja uskoro se ponovno smanjio i to u oba bataljuna.

Austrijanci su nastavili svoje povlačenje prema istoku, prešavši rijeku Mincio 21. lipnja 1859., dok su za to vrijeme saveznici stigli do Chiese, udaljenoj nešto više od 20 km prema istoku.⁹¹ Međutim, tada se austrijski plan daljnjeg djelovanja naglo promijenio. U carevom stožeru prevladavala su različita mišljenja, ali u konačnici odluka je pala na ofenzivnu akciju s ciljem potiskivanja neprijateljskih snaga iz Lombardije prije dolaska novih francuskih pojačanja.⁹² U tome smislu Austrijanci su trebali ponovno preći Mincio i udariti na saveznike dok prelaze Chiese. Pritom je II. vojska trebala udariti frontalno, a I. vojska prijeći ravnicu kod Medole (*Campo di Medole*) i udariti na neprijatelja s boka.⁹³ Dana 23. lipnja austrijski zborovi prelaze Mincio, a sljedećeg dana trebali su napasti neprijatelja kod mjesta Castiglione di Stiviere i susjednih mjesta gdje su se nalazili prijelazi preko Chiese.⁹⁴ Iako se na prvi pogled plan činio pomno razrađen i time određen za uspjeh, propust se nalazio u činjenici da su istoga dana kada su Austrijanci prešli Mincio, saveznici prešli Chiesu. Sljedećeg dana, 24. lipnja 1859., došlo je do sudara dviju suprotstavljenih strana što je preraslo u kolosalnu bitku. Budući da, kao i kod Magente, nije postojao razrađen plan djelovanja ni kod jedne niti kod druge strane, došlo je do nekoliko sukoba između pojedinih dijelova vojske na golemom području koje se prostiralo od jezera Garda na sjeveru do mjesta Medole na jugu. Postojala su zapravo tri glavna bojišta, nazvana po mjestima kod kojih su se odigrala: San Martino na sjeveru, Solferino u središtu i Guidizzolo na jugu.⁹⁵ Budući da je Napoleon III. koncentrirao glavninu svojih snaga u napad na austrijski centar kod Solferina, što se u konačnici pokazalo presudnim budući da je probijanjem austrijske linije u sredini ugrozilo njezina krila i prisililo austrijske snage na druga dva bojišta na povlačenje, a upravo je to mjesto u povijesnoj uspomeni podarilo glavni naziv ovoj bitci.⁹⁶

⁹⁰ Od toga bilo je 18 viših časnika i 912 vojnika te 6 nesposobnih za marš (*marod*). AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-208.

⁹¹ R. BROOKS, 2009, 54.

⁹² G. E. ROTHENBERG, 1976, 54.

⁹³ R. BASSET, 2015, 317–318; R. BROOKS, 2009, 58.

⁹⁴ H. C. WYLLY, 1907, 195.

⁹⁵ F. C. SCHNEID, 2012, 52.; H. C. WYLLY, 1907, 203.

⁹⁶ Detaljan opis bitke kod Solferina vidi kod: R. BROOKS, 2009, 56–86; *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 233-354; H. C. WYLLY, 1907, 191–223.

Otočani su sudjelovali u borbama na središnjem i južnom bojištu, s obzirom na to gdje je djelovao zbor u kojem su se nalazili pojedini bataljuni. Prema uputama za djelovanje toga dana 3. (Schwarzenbergov) zbor, unutar kojeg se nalazio 2. otočki bataljun, trebao se kretati od Guidizzola do Carpendola uz Chiesu, a 7. (Zobelov) zbor imao je zadatak kretati se od Volte Mantovane preko San Cassiana prema Castiglione delle Stiviere.⁹⁷ Na južnom bojištu u jutarnjim satima vodile su se borbe između Wimpffenove I. vojske i francuskih snaga koje je predvodio general Adolphe Niel. Austrijanci su nastojali steći posjed nad sjevernim dijelom *Campo di Medole*, čime bi mogli udariti s boka na glavninu francuske vojske kod Solferina.⁹⁸ Na ovom bojištu Austrijanci su imali brojčanu nadmoć, ali Niel je postigao ravnotežu uz pomoć francuskih topova s užlijebljenim cijevima, znatnog dometa i dobre preciznosti, koji su nanijeli velike gubitke Austrijancima i pripomogli održavanju francuske obrambene linije.

Oko podneva austrijski napad propada, a Francuzi prelaze u ofenzivu napredujući do mjesta Robecco i Casa Nova nedaleko od Guidizzola.⁹⁹ Na potonjoj poziciji nalazila se Wezlarova brigada, u sklopu koje je bio i 2. otočki bataljun. Nakon gubitka ovoga položaja, po naredbi general-bojnik Wezlara Otočani i dva bataljuna linijske pukovnije Liechtenstein br. 5 izvela su nekoliko napada s ciljem ponovnog zauzimanja izgubljenog položaja. Ostvarivanje toga plana nije im pošlo za rukom pa se na kraju oko 13 sati zbog neprijateljske nadmoći povlače do rovova zapadno od Guidizzola. Tamo su imali pravo na kratki odmor, a potom su ponovno sudjelovali u obrani ovoga mjesta od francuskog napada sve do naredbe o općem povlačenju.¹⁰⁰ Ratna izvješća 2. otočkog bataljuna i Wezlarove brigade o sudjelovanju u ovoj bitci nisu pronađena među arhivskim spisima, tek samo izvješće divizijskog zapovjednika podmaršala Habermanna u kojem se Otočani nekoliko puta spominju, ali ne rasvjetljava se njihova uloga u ovom sukobu.¹⁰¹ Ipak, neke zanimljivosti mogu se iščitati iz III. sveska

⁹⁷ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 234–235.

⁹⁸ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 259–260; F. C. SCHNEID, 2012, 53.

⁹⁹ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 283; F. C. SCHNEID, 2012, 53–54.

¹⁰⁰ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 11v-12r; *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 284, 295. Oko 15 sati Francuzi dobivaju pojačanja i napadaju Guidizzolo. Sljedećih par sati vodila se neodlučna borba, nakon koje su se iscrpljeni Francuzi povuku, ne uspjevši zauzeti ovo mjesto. Međutim, zaustavljanje francuske ofenzive na jugu nije u konačnici značio uspjeh za austrijsku stranu, budući da je izgubljen središnji položaj kod Solferina. (F. C. SCHNEID, 2012, 53–54)

¹⁰¹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-6-193.

Povijesti Otočke pukovnije. Tako doznajemo da su Otočani koristili različite formacije u borbama protiv Francuza. Spominje se da su izvodili bočne napade na neprijatelja, kako bi se zaštitilo povlačenje pojedinih austrijskih trupa, zatim su se koristili kao čarkaši u formaciji gustog lanca (*Plänkerkette*), a borili su se također u zbijenim kolonama.¹⁰² Anonimni autor je naveo i primjere požrtvovnog djelovanja pojedinih Otočana. Posebno je istaknuto hrabro držanje potpukovnika Meštrovića koji je sjahao sa svojeg ranjenog konja i nastavio predvoditi napad unatoč činjenici da je i sâm zadobio ranu u bedro. U jurišu je bio teško ranjen u ruku te je zbog iscrpljenosti i gubitka krvi odveden s bojišta. Jednako uporan bio je vojnik Nikola Lalić koji je unatoč višestrukim ranama odbijao napustiti bojište kod Guidizzola. Na kraju je pao u francusko zarobljeništvo i bio smješten u bolnicu, a nakon završetka rata vraćen je u domovinu. Isto tako je vojnik Stjepan (*Stefan*) Orlić nesebično pohitao u pomoć svom suborcu i pritom oborio dva Francuza koja su ga opkolila.¹⁰³

Oko 14 sati austrijski centar kod Solferina je probijen, a austrijske trupe su se povukle jugoistočno do pozicije glavnog austrijskog stožera u mjestu Cavriana, gdje je uspostavljena druga linija obrane.¹⁰⁴ Još u prijepodnevnim satima, nedaleko od Cavriane kod mjesta San Cassiano, postrojbe 7. vojnog zbora, u sklopu kojih se nalazio i 1. otočki bataljun, došle su u kontakt s neprijateljem. Otočani su zajedno s bataljunom linijske pješačke pukovnije Wimpffen br. 22 zauzeli položaj nešto južnije od spomenutog mjesta, na imanjima Malpetti i Andreotti. Nalazili su se oko 3 km udaljeni od mjesta Casa Nuova, gdje su se borili njihovi otočki suborci iz 2. bataljuna. Oko 12:30 sati Francuzi su počeli napade na te pozicije, a Otočani i austrijski linijski pješaci odbijali su ih par sati, pokrivajući pritom povlačenje austrijskih trupa iz Solferina prema Cavriani. Odolijevali su francuskim napadima par sati sve dok nije stigla naredba o povlačenju.¹⁰⁵

¹⁰² HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 11v-12r.

¹⁰³ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12r-12v.

¹⁰⁴ R. BASSET, 2015, 318; F. C. SCHNEID, 2012, 53; H. C. WYLLY, 1907, 214, 218–219.

¹⁰⁵ *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 2, 1876, 303, 311–312. Oko 15 sati car Franjo Josip primio je vijest o gubitku Solferina i Cassiana te povlačenju 5. i 1. zbora. Isprva je naredio generalu Schlicku da prikupi preostale postrojbe II. vojske i zauzme novi položaj kod Cavriane i drži ga koliko god dugo moguće, gajeći nadu da bi mogao zadržati Francuze u centru dok general Wimpffen s I. vojskom izvede napad s boka. Međutim, uskoro je stigla vijest da se I. vojska također povlači što je cara potaknulo da izda naredbu o općem povlačenju iza Mincio. H. C. WYLLY, 1907, 218–219.

Autor III. sveska *Povijesti otočke pukovnije* u slučaju 1. otočkog bataljuna nije posebno istaknuo neko junačko djelo pojedinca, što pripisuje nedostatku izvješća u kojem bi se našla potvrda toga, ali ipak ističe da su se ovi krajišnici iskazali uzornom mirnoćom tijekom borbe.¹⁰⁶ Ipak, ratna izvješća su sačuvana, i to ni manje ni više od zapovjednika 1. otočkog bataljuna i Wallonove brigade. Doduše, u tim dokumentima nije posebno pohvaljen niti jedan pojedinac, ali njihov sadržaj pobliže oslikava ulogu koju su Otočani imali tijekom ovoga dana. Već od ranih jutarnjih sati kada je brigada bila u pokretu Otočani su sačinjavali predstražu. Kada je brigada pred Cavrianom došla u kontakt s neprijateljem, Otočani su zajedno s 1. bataljunom pukovnije Wimpffen zauzeli obrambeni položaj u okolnim kućama. Kao i kod druge otočke skupine, 1. otočki bataljun je bio razdijeljen u manje skupine s različitim ulogama: strijelci (*Schützen*) su u formaciji čarkaškog lanca (*Kette*) poslani naprijed da izvide položaje neprijatelja, jedna satnija je bila zadužena štititi brigadne topove, a ostatak Otočana je grupiran u zgusnute divizijske kolone (*Divisions-Colonen*). Zajedno s austrijskim pješacima i konjanicima odbijali su neprijateljske juriše sprijeda, s boka i s leđa te time pokrivali povlačenje austrijskih trupa prema Cavriani. Nakon izdane naredbe o općem povlačenju Otočani su i dalje bili angažirani u svojstvu predstraže do kasnih večernjih sati, prvo pred mjestom Volta Mantovana, a zatim pred Vallegio sul Mincio.¹⁰⁷ Stoga, premda ova otočka skupina nije bila angažirana u jurišima na neprijateljske položaje tijekom kojih bi se pojedinci iskazali junačkim djelima, ona je cijeli dan ispunjavala izuzetno važnu ulogu zaštite austrijskih trupa tijekom povlačenja.

Posljedice

Osim po koncentraciji znatnog broja vojnika, bitka kod Solferina ostavila je trag u povijesti kao jedna od najkrvavijih bitaka, o čemu je posvjedočio i švicarski poduzetnik i humanitarac Henri Dunant (1828. – 1910.) koji je kao očevidac posvjedočio ratnim strahotama tijekom samog sukoba, kao i nakon njegovog završetka prilikom zbrinjavanja masa ranjenika. Na savezničkoj strani zabilježeno je ukupno 17 191 gubitak, od čega 2313 poginulih, 12 102 ranjenih i 2776 zarobljenih.¹⁰⁸ Austrijska strana imala je znatnije gubitke, točnije ukupno

¹⁰⁶ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 11r.

¹⁰⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-229; 1859-6-229a.

¹⁰⁸ H. C. WYLLY, 1907, 219–220.

21 737, od čega 2292 poginulih, 10 807 ranjenih i 8638 nestalih.¹⁰⁹ Broj nestalih bio je posebno zabrinjavajući ne samo zbog toga što su najvjerojatniji mnogi od tih vojnika dospjeli u zarobljeništvo, već zbog toga što su kao takvi predstavljali potencijal za popunjavanje redova mađarske legije.

U slučaju Otočana podatci o broju žrtava u njihovim redovima sačuvani su u raznim izvorima, ali upravo ta okolnost predstavlja problem budući da se određeni podatci ne podudaraju. To nije slučaj s brojem poginulih koji iznosi ukupno 17, pri čemu je u 1. otočkom bataljunu zabilježeno 4, a u 2. otočkom bataljunu 13 takvih slučajeva.¹¹⁰ Broj ranjenika bio je znatno veći, a spominje se samo u pojedinim izvorima, pri čemu dolazi do nepodudaranja. Primjerice, u slučaju 1. otočkog bataljuna anonimni autor III. sveska *Povijesti Otočke pukovnije* donosi broj od 64 ranjenika,¹¹¹ dok otočki potpukovnik Degoricija u svojem izvješću spominje 55,¹¹² podmaršal Zobel 52,¹¹³ a posljednji broj prenose i austrijske novine, očito preuzevši ga iz istoga izvješća.¹¹⁴ U slučaju 2. otočkog bataljuna, broj ranjenika je bio još veći, što ukazuje na intenzitet borbe u koju je bila uključena ova otočka skupina. U *Povijesti Otočke pukovnije* navedeno ih je 125,¹¹⁵ u austrijskim novinama 134,¹¹⁶ a u izvješću satnika (Ivana / Johann) Rukavine spominje se čak 325 ranjenih otočkih krajišnika, od čega 70 časnika i 255 vojnika.¹¹⁷ Među ranjenima ubrajali su se oni koji su zbog težih rana bili smješteni u bolnice, ali i lakši slučajevi koji su se brzo oporavili. Neki teži slučajevi na kraju su umirali od zadobivenih rana ili bolesti koje su se lako širile u nagomilanim bolnicama gdje su higijenski uvjeti bili izuzetno loši. O tome svjedoče podatci iz mjesečnih iskaza koji ukazuju na 38 takvih slučajeva umiranja u razdoblju od travnja do prosinca 1859. godine. Naravno, nisu se svi slučajevi odnosili na pripadnike bojnih satnija, već se spominje i nekoliko (5) pripadnika pričuvnih satnija koji nisu sudjelovali u vojnom pohodu. Smrtni slučajevi koji

¹⁰⁹ *Der Krieg in Italien*, sv. 2, 1876, *Beilage* (Prilog) X, str. 37; H. C. WYLLY, 1907, 219. Prema Henriju Dunantu tijekom dva mjeseca nakon sam bitke oko 40 000 vojnika je umrlo u bolnicama od posljedica ranjavanja ili bolesti. H. DUNANT, 1986, 24–25.

¹¹⁰ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-229a, 1859-6-239b; HR-HDA-440-ORN02, kut. 28, Standes Summar Juni 1859; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v; "Verona, am 27. Juni 1859.", *Wiener Zeitung* (Beč), 1. 7. 1859., 589, 591.

¹¹¹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v.

¹¹² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-229a.

¹¹³ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-239b.

¹¹⁴ "Verona, am 27. Juni 1859.", 589.

¹¹⁵ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v.

¹¹⁶ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v.

¹¹⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2155, 1859-6-205a.

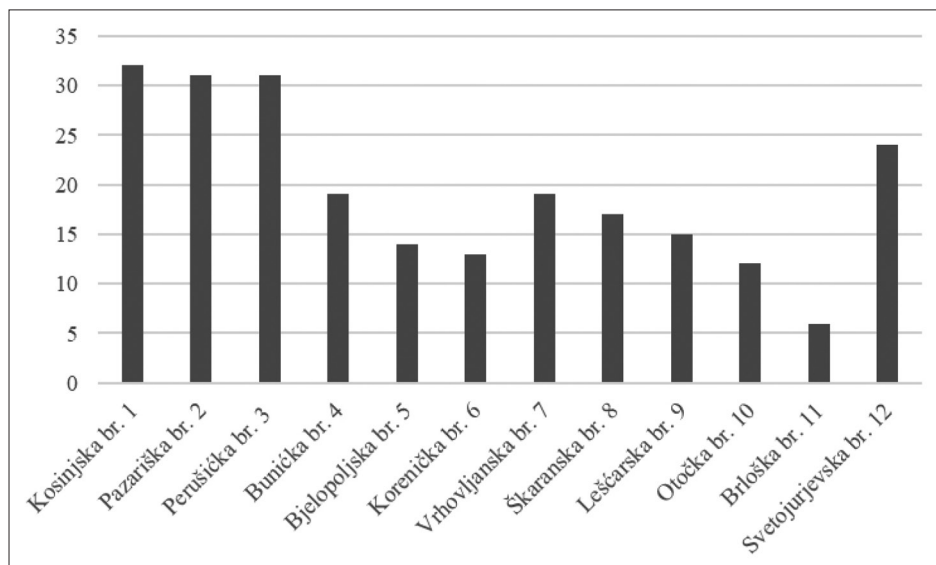
se odnose na pripadnike bojnih satnija 1-12 ne odnose se samo na ranjenike u bitci kod Solferina, već i one Otočane koji su bili ranjeni u ranijim sukobima. Za pojedine slučajeve navedena su mjesta i uzroci smrti. Tako se navode bolnice u mjestima Graz, Verona, Innsbruck, Treviso, ali i u Karlovcu, Otočcu te Senju. Među uzrocima smrti spominju se posljedice ranjavanja, kao i zarazne bolesti, poput tifusa, tuberkuloze i malarije.¹¹⁸

Iako relativno malen broj smrtnih slučajeva sugerira da se većina ranjenih Otočana oporavila, jedan drugi pokazatelj dodatno rasvjetljava sudbinu onih čije rane nisu bile fatalne. Radi se o slučajevima ispisa (*Ausrulirung*) iz vojne službe zbog nesposobnosti povezane sa zdravstvenim stanjem, odnosno određenog "defekta". U mjesečnom iskazu Otočke pukovnije za mjesec studeni 1859. evidentirano je čak 234 slučajeva pripadnika 1. i 2. bojnog bataljuna koji su u razdoblju od kolovoza do studenog iste godine ispisani iz vojne službe (vidi Grafikon 1). Razlozi su bili različiti, ali učestalo se spominju prostrijelne rane (*Schußwunde*) koje su nanijele trajne ozljede ekstremitetima, učinivši tako krajišnike nesposobne za kretanje i rukovanje vatrenim oružjem. Osim toga, spominju se i bolesti poput tuberkuloze koja se također može pripisati ratnom iskustvu.¹¹⁹ Neki od krajišnika koji su se istaknuli u ratu i pritom postali invalidi mogli su računati na novčanu potporu od države. O tome svjedoči dokument u kojem Zemaljsko glavno zapovjedništvo u Zagrebu, prema naredbi Vojnoga vrhovnoga zapovjedništva (*Armee-Ober-Commando*) od 18. rujna 1859., predlaže nekolicinu krajišnika za dodjelu te potpore. Među njima spominje se i jedan otočki krajišnik, Marko Starčević. Radilo se o vojniku iz 2. otočkog bataljuna kojemu je amputirana lijeva ruka kao posljedica zadobivene rane u bitci kod Solferina. Dokument također otkriva da je ovaj krajišnik bio oženjen, ali bez djece, kao i da je potjecao iz siromašne krajiške kuće, što je očito također bilo važno pri donošenju odluke o dodjeljivanju potpore.¹²⁰ U svakom slučaju, za mnoge ranjene otočke krajišnike koji su uspjeli izbjeći smrt rane su ostavile trajne posljedice, učinivši ih nesposobnima za daljnje bavljenje ne samo vojnom službom, već i drugim načinima privređivanja.

¹¹⁸ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 29, Standes Summar April – December 1859. Radi bolje ilustracije izdvajaju se konkretni primjeri: Simon Uzelac (*Uzelaz*), pripadnik 10. bojne satnije, umro je 12. srpnja 1859. u bolnici u Vincenzi od prostrijelne rane (*Schußwunde*). Vojnik Jandre Vukelić (*Vukellić*), pripadnik 12. bojne satnije, umro je od tifusa 28. kolovoza 1859. u vojnoj bolnici u Senju. HR-HDA-440-ORNo2, kut. 29, Standes Summar September 1859.

¹¹⁹ HR-HDA-440-ORNo2, kut. 29A, Standes Summar November 1859.

¹²⁰ HR-HDA-1180-GHS, kut. 95, 1859, S-III/3, 22-127/5ad; 1859, S-III/3, 22-131. Taj krajišnik je zbog navedenog "defekta" ispisan iz vojne službe 26. rujna 1859. godine. HR-HDA-440-ORNo2, kut. 29A, Standes Summar November.



Grafikon 1. Broj otočkih krajišnika po satnijama koji su zbog "defekta" ispisani tijekom kasnog ljeta i jeseni 1859.

(izvor: HR-HDA-440-ORNo2, kut. 29A, Standes Summar November, izradio: J. Balić)

U kategoriji nestalih izvori također daju raznolike podatke u slučaju Otočana. U III. svesku *Povijesti Otočke pukovnije* navedeno je 17 krajišnika u 1. otočkom bataljunu.¹²¹ U izvješću potpukovnika Degoricije navodi se 41 nestalih,¹²² a u izvješću 7. zbora samo njih 13.¹²³ Za 2. otočki bataljun samo je podatak od nestalima naveden u III. svesku *Povijesti Otočke pukovnije* i taj broj iznosi 10, uz napomenu da je kasnije utvrđeno da je dio njih bio među poginulima, a dio su kao ranjenici dospjeli u zarobljeništvo.¹²⁴ Na temelju analize podataka iz mjesečnih iskaza Otočke pukovnije utvrđeno je ukupno 75 nestalih Otočana tijekom cijeloga rata, a od toga 48 ih je nestalo tijekom bitke kod Solferina, pri čemu 23 iz 1. bataljuna, a 25 iz 2. bataljuna. Od ukupnog broja nestalih, samo za četvoricu je navedeno da su izvorno bili vođeni među poginulima, a čak 61 je ponovno uvršten u redove Otočke pukovnije u mjesecima nakon završetka rata, ali bez pojašnjenja razloga njihovog izbivanja. Niti jedan od njih nije se

¹²¹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v.

¹²² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-229a.

¹²³ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 2167, 1859-6-239b.

¹²⁴ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12v.

vodio kao dezertjer, ali to ne znači nužno da nije bilo takvih slučajeva. Kategorija "nestalih" obuhvaćala je i zarobljenike, ali i moguće dezertere koji su poslije rata pomilovani i vraćeni u svoje jedinice. Naime, 23. kolovoza 1859. svim zemaljskim zapovjedništvima naređeno je da vraćeni austrijski ratni zarobljenici koji su se pridružili mađarskoj legiji ne smiju biti kazneno progonjeni.¹²⁵

Iako je bitka kod Solferina završila porazom austrijske strane, vojnici koji su pokazali hrabrost na bojnopolju primili su odlikovanja od cara. U slučaju 1. otočkog bataljuna nije zabilježen niti jedan pojedinac koji je primio odlikovanje, a autor III. sveska *Povijesti Otočke pukovnije* tumači da se niti jedan krajišnik iz ove otočke skupine nije iskazao junačkim djelom kod Solferina budući da ne postoji izvješće koje bi to potvrdilo.¹²⁶ To, naravno, treba dovesti u vezu s njihovom ulogom. Naime, kao što je u ranijem dijelu teksta već navedeno, Otočani su kod Cavriane imale prvenstveno ulogu zaštite povlačenja drugih austrijskih trupa. U tom slučaju očito nisu sudjelovali u jurišima na neprijateljske položaje u kojima bi pojedinci mogli demonstrirati hrabrost. To je bilo u skladu s austrijskom vojnom doktrinom prema kojoj se pobjeda u bitci mogla ostvariti prvenstveno uspješnim jurišima zbijenih kolona vojnika.¹²⁷ Za razliku od toga, spomenuti anonimni autor puno više riječi hvale daje pripadnicima 2. otočkog bataljuna. Navodi čitav niz imena otočkih časnika koji su se junački držali, pritom zadobivši rane. Osim toga, navodi i pohvalu koju je zapovjednik 3. zborna, podmaršal Schwarzenberg, podario svojim junačkim vojnicima za njihovo hrabro držanje kod Guidizzola.¹²⁸ Osim pohvala ova skupina Otočana stekla je i popriličan broj odlikovanja (vidi Prilog 1) o čemu svjedoče različiti izvori. Među časnicima zapovjednik bataljuna, potpukovnik Meštrović primio je Red željezne krune III. razreda (*Orden der eisernen Krone 3. Classe*), a bataljunski pobočnik potporučnik II. razreda Franz Witzhum Vojni križ za zasluge (*Militär-Verdienst-Kreuz*). Otočkim dočasnicima i običnim vojnicima dodijeljeno je 2 srebrne medalje za hrabrost I. razreda i 12 medalja za hrabrost II. razreda.¹²⁹

¹²⁵ G. E. ROTHENBERG, 1966, 164.

¹²⁶ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 11r.

¹²⁷ Austrijski vojni stratezi smatrali su da je upravo taj faktor bio presudan u francuskoj pobjedi. Stoga, nekoliko godina poslije toga, u sukobu s Prusima 1866. godine, ponovno je favorizirana ova doktrina koja je pogodovala nadmoći pruskog vatrenog oružja i doprinijela velikom broju austrijskih žrtava. Usp. R. BROOKS, 2009, 89; D. GATES, 2001, 84; G. E. ROTHENBERG, 1976, 64.

¹²⁸ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 12r-13r.

¹²⁹ HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, III. Band, fol. 13r; "Verzeichniß über Auszeichnungen für Tapferkeit vor dem Feinde. (Fortsetzung.)", *Die Presse* (Beč – Brno), 13. 8. 1859., 7; "Armee-Nachrichten", *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 20. 8. 1859., 549.

Poraz kod Solferina stavio je austrijsku stranu u nepovoljan položaj, ali jednako tako potaknuo je Kraljevinu Prusku na mobilizaciju i koncentraciju svojih vojnih snaga uz rijeku Rajnu na sjeveroistočnoj francuskoj granici.¹³⁰ Stoga, u interesu oba cara, francuskog i austrijskog, bilo je što prije okončati ovaj ratni sukob. U Villafranci nedaleko Verone 8. lipnja 1859. je dogovoreno primirje, a 11. srpnja došlo je do susreta dva cara čime su dogovoreni uvjeti mira, među kojima je bilo i austrijsko odricanje od Lombardije u korist Kraljevine Sardinije-Pijemont, koji je službeno ratificiran u Zürichu 10. studenog iste godine.¹³¹ Nedugo nakon konvencije u Villafranci Otočani su se zaputili natrag u domovinu. Prvi je na put krenuo 2. otočki bataljun koji je od 18. do 22. srpnja bio na putu. Dana 23. srpnja izvršena je revizija u Otočcu i zatim otpuštanje krajišnika kućama. Od 22. do 29. srpnja trajao je povratak 1. otočkog bataljuna do Otočca, a potom također revizija i otpuštanje kućama.¹³²

Zaključak

Nakon revolucionarnih zbivanja 1848. i 1849. godine za krajišnike, između ostalog i otočke, nastupilo je desetljeće mira u kojem su bili pošteđeni sudjelovanja u ratovima. Ipak, ovi krajišnici su na razne načine održavali svoju vojnu formu, bilo putem vojnih vježbi, službom u utverdama izvan svoje domovine i potjerom za razbojnicima. Stoga, kada je 1859. godine izbio Austrijsko-sardinijski rat Otočani su bili u vojnom smislu pripravniji još jednom demonstrirati svoje vojno umijeće, kao i svoju odanost habsburškoj kruni.

Na vojni pohod iz Otočke pukovnije upućena su dva bojna bataljuna koja su bila dodijeljena različitim vojnim postrojbama. Stoga je ratno iskustvo ovih dviju otočkih skupina bilo različito. Pripadnici 1. bataljuna bili su više izloženi ratnim pritiscima tijekom mjeseca svibnja i to u manjim sukobima koji su se odigrali na sardinijskom tlu, točnije uz rijeku Sesiju. Pritom je uočljivo da su krajišnici često djelovali grupirani u manje vojne jedinice, najčešće divizije sastavljene od dvije satnije. O tome svjedoči i bitka kod Magente u kojoj je sudjelovala samo jedna otočka divizija iz 1. bataljuna. U bitci kod Solferina sudjelovala su oba otočka bataljuna, ali čini se da se pritom drugi, ako je suditi prema broju odlikovanja i žrtava, ipak više iskazao. To, naravno, treba dovesti u vezu s istrošenošću 1. bataljuna u dotadašnjim vojnim operacijama, kao i

¹³⁰ R. BROOKS, 2009, 88.

¹³¹ H. C. WYLLY, 1907, 232–234. Detaljnije o tome vidi: *Der Krieg in Italien 1859*, sv. 3, 1876, 296–310.

¹³² HR-HDA-440-ORNo2, kut. 28, Standes Summar Juli 1859.

ulozi koju je pojedini bataljun ispunjavao s obzirom na intenzitet borbi na dijelu bojišta na kojem se nalazio.

Ipak, ukupno gledajući, istraživanje ratnog iskustva Otočana upućuju na zaključak da je ova krajiška skupina u ovome ratu pokazala učinkovitost i požrtvovnost. Na to ukazuju ne samo odlikovanja i pohvale koje su primili od austrijskih vojnih zapovjednika i samog cara, već i gubitci koji su bili prilično visoki. Najveći broj gubitaka odnosio se na ranjenike, od kojih su neki podlegli ranama ili bolestima. Veći dio uspio je izbjeći smrt, ali i među njima velik broj je imao trajne zdravstvene posljedice koje su im onemogućile daljnje izvršavanje vojnih dužnosti te ih prisilile na ispisivanje iz vojne službe.

Primjer otočkih krajišnika sugerira da se radilo o kvalitetnim vojnicima na koje se ne bi trebala odnositi kritika vezana uz nezainteresiranost i slabu izvedbu u razmatranom ratu. Ipak, njihov slučaj osim slave razotkriva i druge posljedice koje je ratno iskustvo ostavljalo za sobom. Visoki broj žrtava, prvenstveno u vidu ratnih invalida umanjivalo je broj ljudstva koje se moglo baviti ne samo vojnom službom, već i gospodarskim radom, što je zasigurno predstavljalo ozbiljan problem za daljnje funkcioniranje i održanje institucije Vojne krajine.

PRILOZI

Prilog 1. *Odlikovanja dodijeljena otočkim krajišnicima za zasluge u ratu 1859. godine*

ime	prezime	čin	postrojba	odlikovanje	dogadaj
Stjepan (<i>Stefan</i>)	Meštrović (<i>Mestrović</i>)	potpukovnik	2. bojni bataljun	Red željezne krune 3. razreda	bitka kod Solferina
Karlo (<i>Carl</i>)	Degoricija od Freyenwalda (<i>Degoricia von Freyenwald</i>)	bojnik	1. bojni bataljun	Križ za vojne zasluge	bitka kod Palestra
Franz	Witzthum	potporučnik II. razreda	2. bojni bataljun	Križ za vojne zasluge	bitka kod Solferina
Šimun (<i>Simon</i>)	Grbić (<i>Gerbić</i>)	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost I. razreda	bitka kod Solferina
Damjan (<i>Damian</i>)	Gruičić	narednik	1. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Palestra
Daniel	Branković	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Matej (<i>Mathias</i>)	Gerčević	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Daniel	Hećimović (<i>Hecimović</i>)	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina

Mihael (<i>Michael</i>)	Varićak (<i>Varicak</i>)	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Aleksije (<i>Alexius</i>)	Obsenica (<i>Obseniza</i>)	narednik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Franjo (<i>Franz</i>)	Milković	kaplar	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Daniel	Rukavina	razvodnik	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Nikola (<i>Nicola</i>)	Lalić	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost I. razreda	bitka kod Solferina
Ilija (<i>Illia</i>)	Drakulić	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Blaž (<i>Blaz</i>)	Marković	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Stjepan (<i>Stefan</i>)	Orlić	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Milivoj	Peinović	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina
Anton	Rukavina	vojniki	2. bojni bataljun	Srebrna medalja za hrabrost II. razreda	bitka kod Solferina

(izvor: AT-OeStA/KA-BA-ABA, knj. 9, str. 18, 47, 199; HR-HDA-881-ZR, inv. br. 621, *Band III.*, fol. 10r, 13r)

Literatura

I. Neobjavljeni izvori

a) Arhivsko gradivo

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv – Belohnungsakten – Alte Belohnungsakten (AT-OeStA/KA-BA-ABA), knjiga 9.

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv– Feld Akten – Alte Feld Akten – Haupt Reihe (At-OeStA/KA-FA-AFA-HR), kut. 2155, 2166 i 2167.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 440 – Otočka regimenta No. 2 (HR-HDA-440-ORNo2), kut. 28, 29 i 29A.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 881 – Zbirka rukopisa (HR-HDA-881-ZR), inv. br. 621, III. Band.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb– fond 1180 – Generalkomanda za Hrvatsku i Slavoniju (HR-HDA-1180-GHS), kut. 95.

b) Novine

Anno Historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften, mrežno izdanje, <https://anno.onb.ac.at/>:

"Armee-Nachrichten". *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 30. 7. 1859., 504.

- "Armee-Nachrichten". *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 20. 8. 1859., 549.
- "Personal-Nachrichten". *Oesterreichischer Soldatenfreund* (Beč), 3. 8. 1859., 514.
- "Verona, am 27. Juni 1859." *Wiener Zeitung* (Beč), 1. 7. 1859., 589, 591.
- "Verzeichniß über Auszeichnungen für Tapferkeit vor dem Feinde. (Fortsetzung.)". *Die Presse* (Beč – Brno), 13. 8. 1859., 7.
- "Vom Kriegsschauplatze. Armee-Befehl Nr. 33". *Tagespost* (Graz), 23. 6. 1859., 1.

II. Objavljeni izvori, knjige i članci

- Franz BACH, *Povijest Otočke pukovnije: o nastanku ovoga kraja, njegovim žiteljima i njihovim sudbinama*, Otočac; Zagreb, Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Hrvatski institut za povijest, 2010.
- Richard BASSET, *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army from 1619 to 1918*, New Haven, Yale University Press, 2015.
- Richard BROOKS, *Solferino 1859: The Battle for Italy's Freedom*, Oxford, Osprey Publishing, 2009.
- Robert B. BRUCE – Phyllis G. JESTICE – Stuart REID – Bob R. RICE – Frederick C. SCHNEID, *Fighting Techniques of the Colonial Era 1776 – 1916: Equipment, Combat Skills, and Tactics*, New York, Thomas Dunne Books, St. Martin Press, 2009.
- Alexander BUCZYNSKI, *Gradovi Vojne krajine*, svezak 1, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 1997.
- Der Krieg in Italien 1859. Nach den Feld-Acten und anderen authentischen Quellen bearbeitet durch das k. k. Generalstabs-Bureau für Kriegs Geschichte*, svezak 1-3, Beč: Verlag des k. k. Generalstabes; In Commission bei C. Gerold's Sohn, 1872, 1876.
- Henri DUNANT, *A Memory of Solferino*, Ženeva, International Committee of the Red Cross, 1986.
- David DAVID, *Warfare in the Nineteenth Century*, Basingstoke, New York, Palgrave, 2001.
- Mirjana GROSS, *Počeci moderne Hrvatske: neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850-1860*, Zagreb, Globus, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za hrvatsku povijest, 1985.
- Željko HOLJEVAC, *Ogulinska pukovnija (1746.-1873.): polazišta*, Ogulin, Matica hrvatska, Ogranak Ogulin, 2012.
- Željko HOLJEVAC, Gorski kotar, Lika, Krbava i Senj u 19. stoljeću, u: Vlasta ŠVOGER – Jasna TURKALJ (ur.), *Temelji moderne Hrvatske: Hrvatske zemlje u "dugom" 19. stoljeću*, Zagreb, Matica hrvatska, 2016, 413–436.
- Jonathan MARWIL, *Visiting Modern War in Risogimento Italy*, New York, Palgrave Macmillan, 2010.

- Gunther Erich ROTHENBERG, *The Military Border in Croatia, 1740-1881. A Study of an Imperial Institution*, Chicago, London, University of Chicago Press, 1966.
- Gunther Erich ROTHENBERG, *The Army of Francis Joseph*, West Lafayette, IN, Purdue University Press, 1976.
- Frederick C. SCHNEID, *The Second War of Italian Unification 1859–61*, Oxford, Osprey Publishing, 2012.
- Alan J. P. TAYLOR, *The Habsburg Monarchy 1809-1918. A History of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, London, Hamish Hamilton, 1948.
- Mirko VALENTIĆ, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Školska knjiga, 1981.
- Franz VANIČEK, *Specialgeschichte der Militärgrenze, aus Originallquellen und Quellenwerken geschöpft*, svezak 4, Beč, Die kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1875.
- Constantin WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Krönlandern geboren wurden oder gefeßt und gewirk haben*, svezak 24: *Prokop – Raschdorf und Nachträge (V. Folge)*, Beč: Die kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1872, *austrian literature online – alo*, URL: <http://www.literature.at/default.alo> (2022-06-28)
- Harold Carmichael WYLLY, *The Campaign of Magenta and Solferino 1859*, London, New York, Swan Sonnenschein & Co., The Macmillan Company, 1907.

THE WAR EXPERIENCE OF THE FRONTIER SOLDIERS OF OTOČAC IN 1859

Summary

As part of the Austrian armed forces, the frontier soldiers enjoyed a centuries-old reputation as good quality and loyal soldiers. They were to confirm this reputation once again in 1859, when the Austro-Sardinian War or the Second Italian War of Independence broke out. The attention of this paper is focused precisely on the role of one specific group of Frontier soldiers – members of the Otočac 2nd Frontier Regiment – in this conflict. On the basis of a variety of source materials, the military path of the Otočac frontier soldiers was reconstructed in order to depict their wartime experience, as well as to examine more closely the question of their reliability and efficiency as soldiers in the service of the Habsburg ruler.

Keywords: Austrian-Sardinian war, Military Frontier, Otočac regiment, 19th century, military history